

Recenzja rozprawy doktorskiej
Recepcja idei misyjnej
w archidiecezji przemyskiej po II Soborze Watykańskim
w latach 1966-2016

napisanej przez mgr lic. Agnieszkę Szulborską
na Wydziale Teologicznym w Katedrze Misjologii
pod kierunkiem o. prof. dra hab. Jarosława Różańskiego
w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Warszawa 2022 – maszynopis, ss. 390.

Sobór Watykański II w zakresie działalności misyjnej Kościoła stał się najważniejszym wydarzeniem, a dokument *Ad gentes* dokonał wielkiej rzeczy, a mianowicie przywrócił działalności misyjnej właściwe miejsce wśród innych dzieł Kościoła. Dał jej także głębokie uzasadnienie biblijno-teologiczne. Podkreślił, że „Kościół pielgrzymujący jest misyjny ze swej natury”. Jest on posłany i jego istota polega na głoszeniu Dobrej Nowiny o zbawieniu. Ten obowiązek spoczywa na całym Kościele. Sobór wezwał zatem wszystkich wiernych do odpowiedzialności za głoszenie Ewangelii.

Wezwanie to podjęły poszczególne diecezje Kościoła w Polsce. (Archi)Diecezja przemyska w latach 1966-2016 stała się w tym względzie zagadnieniem badawczym mgr lic. Agnieszki Szulborskiej. Problem badawczy sformułowała ona w następujący sposób: *Recepcja idei misyjnej w archidiecezji przemyskiej po II Soborze Watykańskim w latach 1966-2016*. Termin początkowy i końcowy pracy wyznaczają lata sprawowania władzy w (archi)diecezji arcybiskupów Ignacego Tokarczuka (ingres 1966), następnie Józefa Michalika (ingres 1993), do czasu ingresu arcybiskupa Adama Szala w 2016 r. Doktorantka w dysertacji próbuje wykazać przeogromny wkład duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego oraz osób świeckich archidiecezji przemyskiej w Dzieło ewangelizacji.

Materiału do realizacji podjętego zagadnienia dostarczyły przede wszystkim materiały mogące kształtować misyjną świadomość diecezjan wszystkich stanów i zaznajamiać ich z ideą misyjną kształtującą się w Kościele katolickim przez 50 lat od Soboru Watykańskiego II. Były to również artykuły zawarte w diecezjalnych mediach ukazujące stopień zainteresowania misjami czy recepcji tych idei. Wymusiło to na Doktorantce konieczność kwerendy w archiwach i bibliotekach diecezjalnych i zakonnych specjalizujących się w gromadzeniu przedstawionych źródeł. Zgromadzona przez nią bibliografia pozwoliła na

prezentację podjętego tematu badawczego w czterech, wzajemnie powiązanych i uzupełniających się rozdziałach, poprzedzonych wykazem skrótów (s. 7-8), a następnie wstępem (s. 9-19). Zastosowanie skrótów i umieszczenie ich na początku pracy wydaje się bardzo dobrym zabiegiem technicznym. We wstępie Doktorantka podała cel pracy, omówiła jej zakres czasowo-terytorialny, motywy jakimi kierowała się przy wyborze tematu, a także używane metody badawcze. Ponadto zaprezentowała przyjęte kryteria doboru i eksploracji źródeł. Dokonała również ich typologii i charakterystyki. Analiza źródeł ułatwiła przyjęcie układu poszczególnych rozdziałów i sposób prezentacji treści w nich zawartych.

W rozdziale pierwszym *Pojęcia „receptji” i „idei misyjnej”*, Autorka przybliżyła wyrażenia: „idea misyjna” i „receptja” (eklezjalna). Dała zarys rozumienia tej idei przez teologów posoborowych. Wzięła jednak pod uwagę, że rozwój myśli teologicznej w Kościele, sytuacji kulturalno-społecznej również wpływa na zmiany w pojmowaniu, czym jest idea misyjna i jak dążyć do jej poznania i receptji. Pokazała jakie są etapy receptji, szczególnie wobec zmian w pojmowaniu misji. Zasygnalizowała również zachodzącą reakcję pomiędzy „ideą misyjną” a „receptją eklezjalną” dzięki formacji. Przez nią „idea misyjna” jest poznawana i może zostać przyjęta i wprowadzona w życie. W rozdziale drugim *Duchowieństwo diecezjalne a misje Ad gentes*, Doktorantka przedstawiła misyjne zaangażowanie duchowieństwa diecezjalnego w formację misyjną, współpracę w dziele misyjnym oraz samą działalność misyjną. Wskazała, że dużą stratą jest brak archidiecezjalnej Komisji Misyjnej oraz Wydziału Misyjnego. Mogłyby one koordynować działaniami w archidiecezji. W rozdziale trzecim *Zaangażowanie zakonów w sprawy misyjne*, mgr A. Szulborska zaprezentowała na podstawie archidiecezjalnych środków przekazu informacje na temat zaangażowania w sprawy misyjne osób konsekrowanych. Podkreśliła, że najczęściej zaangażowania wykazują zgromadzenia o charyzmacie misyjnym, jak np. siostry klawerianki. Zauważyła niewystarczającą jeszcze współpracę archidiecezji z osobami konsekrowanymi w omawianym temacie. W ostatnim czwartym rozdziale *Świeccy a misje*, Autorka zwróciła uwagę na zaangażowanie świeckich w sprawy misyjne. Doszła do wniosku, że stałą formację w tym względzie mają dzieci poprzez katechezę i zaangażowanie w grupy misyjne, chociażby Papieskie Dzieła Misyjne Dzieci. Dorośli z kolei chętnie angażują się w różne akcje charytatywne na rzecz misji, młodzież zaś w diakonie misyjne. Natomiast nabożeństwa misyjne, pielęgnowane chociażby przez siostry klawerianki, mogłyby być okazją do formacji misyjnej w parafiach.

W tym miejscu należy podkreślić niezwykle ważką rolę przypisów, które dokumentują narrację Doktorantki pozycjami misjograficznymi. Doskonałym zabiegiem jest zamieszczenie

w pracy wstępów do poszczególnych rozdziałów, ukazujących problematykę, która będzie w nich poruszana, oraz podsumowań spinających w całość recenzowaną pracę.

Podsumowanie wyników badań w skali całej dysertacji odnajdujemy w zakończeniu. Rozważania tam podjęte cechują się krytycyzmem wobec przebadanego materiału misjograficznego. Doktorantka przedstawia wnioski jakie nasunęły się podczas opracowywania materiałów o przyjęciu idei misyjnej w archidiecezji przemyskiej. Ukazuje obszary badań jeszcze nie zagospodarowane. Wynikiem pracy Autorki jest dysertacja nie tylko przedstawiająca fakty i argumenty na podjęty temat, ale cały proces recepcji idei misyjnej w archidiecezji przemyskiej.

W załączonej bibliografii na pierwszym miejscu zostały zgrupowane dokumenty Stolicy Apostolskiej i Kościoła w Polsce. Głównym źródłem pracy, jak wynika z bibliografii, był dodatek diecezjalny do Ogólnopolskiego Tygodnika „Niedziela” – „Niedziela Przemyska”. Kolejnymi „Kronika Archidiecezji Przemyskiej”, periodyk naukowy Instytutu Teologicznego w Przemyślu „Premislia Christiana”, czasopismo przemyskiego seminarium duchownego „Communitas” oraz półrocznik „Biuletyn Misyjny”, wydawany przez kleryckie Koło Misyjne. Ważką część stanowi literatura pomocnicza (teologiczno-misjologiczna), strony internetowe i archiwa prywatne (s. 372-390) dotyczące omawianego tematu.

Na podkreślenie zasługuje język pracy. Autorka, pomimo korzystania z wielu artykułów, których język i styl opisywanej rzeczywistości misyjnej był niekiedy anachroniczny, potrafiła zachować swój tok narracji. Starła się unikać sprawozdawczości w ukazywaniu wyników badań, samodzielnie formułowała tezy, wyciągała wnioski.

Zdarzają się jednak pewne niedociągnięcia. Lektura rozdziału trzeciego *Zaangażowanie zakonów w sprawy misyjne* przyniosła Recenzentowi pewien niedosyt. W poszczególnych paragrafach jest wiele dysproporcji, przykładowo w paragrafie pierwszym *Zgromadzenia Żeńskie* („żeńskie” powinno być z małej litery!) Autorka Zgromadzeniu Sióstr Misjonarek św. Piotra Klawera w Krośnie poświęciła 10 stron (s. 203-213), a Zgromadzeniu Sióstr Sług Jezusa zaledwie 3 zdania (s. 218). Podobne dysproporcje znajdziemy w paragrafie drugim *Zakonnicy w służbie misjom* i następnym *Zakonnicy misjonarze pochodzący z Archidiecezji Przemyskiej*, w którym Kazimierzowi Gergontowi SVD Doktorantka poświęciła niemal 3 strony (s. 232-234), a o Giżu Tadeusz SVD odnotowała tylko: „Pochodzi z parafii Gwizdów. Pracował w Argentynie” (s. 234). W paragrafie drugim Recenzent pośród wymienionych zakonów i zgromadzeń zakonnych nie znalazł Zakonu Braci Mniejszych (bernardynów). Bernardyni w archidiecezji przemyskiej sprawują opiekę nad trzema placówkami: Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Leżajsku, Sanktuarium św. Jana z

Dukli w Dukli i parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Wetlinie. Zakonnicy zwłaszcza w Leżajsku, gdzie funkcjonuje nowicjat, prowadzą wiele dzieł misyjnych począwszy od modlitwy za misje po wsparcie materialne. Poza tym w Muzeum Prowincji oo. Bernardynów w Leżajsku jest ekspozycja specjalnie poświęcona misjom. Co prawda Doktorantka w paragrafie trzecim wymieniła dwóch bernardynów pochodzących z archidiecezji przemyskiej, a mianowicie o. Kanizego Edwarda Pawula (s. 241) i o. Remigiusza Edwarda Wawro (s. 246), ale podała o nich bardzo skromne wiadomości, nawet nie zaznaczając, że o. Wawro urodził się w Wierzawicach. Poza tym nie wiedziała, że nieżyjący już o. Remigiusz ma rodzonego brata Józefa, również bernardyna, byłego misjonarza w Kongo, który obecnie pracuje w Kalwarii Zebrzydowskiej. W Łukowej, w archidiecezji przemyskiej, urodził się kolejny bernardyn, o. Władysław Waśko, misjonarz w Ziemi Świętej. Jego biogram można znaleźć w A. J. Szeinke, *Polscy Bracia Mniejsi w służbie Ziemi Świętej, 1342-1995*, Poznań 1999, s. 188-189. Co prawda Doktorantka we wstępie (s. 19) zwróciła uwagę, że w rozdziale trzecim „opisuje zawarte w diecezjalnych środkach przekazu informacje na temat zaangażowania osób życia konsekrowanego. Z pewnością jest to zaledwie zarys – o wiele więcej faktów zostaje podanych w wewnętrznych kanałach informacyjnych zgromadzeń ...”. Jednak Recenzent zaleca skorzystanie z tych wewnętrznych kanałów informacyjnych zgromadzeń i zakonów, aby uzupełnić, poszerzyć podane już informacje, co z pewnością podniesie wartość pracy. Zwrócę tu uwagę jeszcze na błąd często popełniany przez osoby świeckie, a mianowicie na s. 237 jest: „Mac Filip Adam OFM (reformata)”, a powinno być: „reformat”. Dalej bardzo razi Recenzenta nieporządek w zapisie pozycji w bibliografii. Tylko w niektórych przypadkach, podkreślam w niektórych przypadkach, przed tytułem czasopisma pojawia się „w:” – oznacza się tak prace zbiorowe. I tak s. 340 i 341: „w: „Communitas”, s. 342: „w: „Kronika Archidiecezji Przemyskiej”, s. 371 i 372: „w: „Premislia Christiana”, s. 377: „w: „Tygodnik Powszechny” i „w: „Annales Missiologici Posnanienses”. Na s. 364 jest: „Niedziela przemyska” – bez cudzysłowu i „przemyska” z małej litery! Na s. 365 opuszczony cudzysłów przy tytule „Niedziela Przemyska”. Na s. 372 Doktorantka podaje: Arek M., „Idea misyjna...” – tytuł prezentowanej pracy magisterskiej powinien być zaznaczony kursywą, a nie jak to jest w cudzysłowie. Niefachowy jest też zapis na s. 375: Mandziuk J. ks., *Słownik Polskich [polskich powinno być z małej litery!] teologów katolickich 1981-1993*, az8, Warszawa 1995, s. 62-64. Powinno być: autor artykułu, tytuł artykułu, w: tytuł pracy zbiorowej, nr tomu, redaktor, miejsce i rok wydania, i strony, na których artykuł się znajduje. Recenzent zaleca Doktorantce ponowne przeczytanie pracy i poprawienie pisowni duża – mała litera, interpunkcji, i innych drobnych literówek.

Reasumując stwierdzam, że mgr lic. A. Szulborska dobrze opanowała warsztat naukowy misjologa. Wykazała się umiejętnością dotarcia i eksploracji źródeł, doprowadzając do syntetycznego ujęcia odpowiedzi na postawione zadanie badawcze. Wskazane błędy są łatwe do usunięcia. Tekst po ich skorygowaniu byłby cennym materiałem służącym jako podstawa do publikacji drukowanej. Po pracach wielu wybitnych misjologów wywodzących się ze środowisk zgromadzeń misyjnych werbistów czy oblatów Maryi Niepokalanej, byłoby to kolejne studium dotyczące recepcji idei misyjnej w Polsce po Soborze Watykańskim II.

Recenzowana rozprawa w moim przekonaniu spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim, w związku z czym wnoszę wniosek o dopuszczenie mgr lic. Agnieszki Szulborskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

o. Aleksander K. Sitnik,

Dr hab. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM